

Henrik Ibsen: Kongs-emnerne (1864)

Skule Jar, later Kong Skule is één van de twee belangrijkste troonpretendenten; de andere is Håkon, Bisschop Nikolaas is een intrigant, Jatgeir een skald in dienst van Kong Skule.)

BISP NIKOLAS

Tal ikke om meg; min gjerning er å tømre kongsstolene i dette land, ikke å sitte der oppe og styre folk og rike [...] Hvem gjør den største gjerning i verden?

SKULE JARL

Det gjør den største mann.

BISP NIKOLAS

Men hvem er den største mann?

SKULE JARL

Den modigste.

BISP NIKOLAS

Så sier høvdingen. En prest ville si at det er den mest troende, – en vismann at det er den kyndigste. Men det er ingen av dem, jarl. Den *lykkeligste* er den største mann [...] Han har retten fordi han er den lykkelige; – den største lykken er *den* å ha retten. Men med hvilken rett fikk Håkan retten og ikke I?

(Akt 2)

BISP NIKOLAS

Lek og spill med ord! Der gis ikke godt og ondt, ikke opp og ned, ikke høyt og lavt. Slike ord må I glemme, ellers gjør I aldri det siste skritt, setter aldri over sluket. I skal ikke hate flokk eller sak fordi flokken eller saken vil *dette* og ikke *hint*; men I skal hate hver mann i flokken for han er eder imot, og I skal hate hver den som står rundt om en sak, fordi saken ikke fremmer eders vilje. Alt det som I kan bruke, det er godt – alt det som legger bråte på eders vei, det er ondt.

(Akt 2)

BISSCHOP NICOLAAS

Spreek niet over mij. Mijn taak is koningstronen op te richten in dit land; niet daarop te zitten en volk en rijk te besturen [...] Wie verricht de grootste daden in deze wereld?

JARL SKULE

Dat doet hij, die de grootste is.

BISSCHOP NICOLAAS

Maar wie is de grootste?

JARL SKULE

De moedigste.

BISSCHOP NICOLAAS

Zo spreekt een hoofdman. Een priester zou zeggen: de vroomste; – een wijze: de kundigste. Maar 't is geen van allen, Jarl. De gelukkigste man is de grootste [...] Hij heeft het recht aan zijn zij omdat hij de gelukkige is; – het grootste geluk is juist het recht aan zijn zijde te hebben. Maar met welk recht kreeg Haakon 't recht aan zijn zij en gij niet?

(Tweede bedrijf)

BISHOP NIKOLAS

Niets dan spelen met woorden! Er is geen goed en kwaad, geen op en neer, geen hoog en laag. Zulke woorden moet ge vergeten, anders doet ge nooit de beslissende stap, springt ge nooit over de kloof. Ge moet niet de menigte of een of ander zaak haten, omdat de menigte of de zaak *dit* wil en niet *dat*; maar ge moet ieder man in de menigte haten, omdat hij U weerstaat; en ge moet ieder haten, die een zaak verdedigt, omdat die zaak uw wil in de weg staat. Alles wat ge gebruiken kunt is goed – alles wat hindernissen op uw weg brengt, is kwaad.

(Tweede bedrijf)

KONG SKULE

Jeg *må* ha noen om meg som lyder meg uten vilje selv, – som tror usviktelig på meg, som vil holde seg innerst til meg i godt og ondt, som kun lever for å lyse og varme over mitt liv, som *må* dø om jeg faller. Gi meg et råd, Jatgeir skald!

JATGEIR

Kjøp eder en hund, herre.
(Akt 4)

KONING SKULE

Ik *moet* iemand om mij heen hebben, die mij gehoorzaamt, zonder zelf een wil te hebben, – die onwrikbaar in mij gelooft, die zich innig bij mij aansluit in goed en kwaad, die alleen leeft om mijn leven warm en licht te maken, die sterven moet als ik val. Geeft mij een raad, skjald Jatgeir!

JATGEIR

Koop een hond, Heer.
(Vierde bedrijf)

Kongs-emnerne (1864) wordt algemeen als het beste van Ibsens historische drama's beschouwd. De twee troonpretendenten in dit in de eerste helft van de 13de eeuw gesitueerde stuk zijn Håkon Håkonsson en Skule Bårdson. De eerste is een man van de daad en een zelfverzekerde visionair

Var det min rett alene **som her handlede** om, så kunne det hende at jeg ikke hadde kjøpt **den** så dyrt; men vi får se høyere opp; her gjelder det **kall** og plikt. Jeg kjenner det høyt og varmt inneni meg, og jeg **blyges** ikke ved å si det. Jeg alene er den som kan styre landet frem til det beste i disse tider.
(Akt 1)

waar het hier over gaat
*d.w.z. het recht op de konings-
troon*; roeping
ben verlegen

die van Noorwegen niet alleen één rijk maar ook één volk wil maken.

Skule Bårdson is een legalist (afkomst bepaalt wie er koning mag worden). Hij is een twijelaar die verteerd wordt door afgunst:

Det er den store **forbannelse** som ligger over alt mitt liv, dette, å stå det høyeste så nær – bare et **sluk** imellem, et **sprung** over, – på den annen side er kongsnavn og **purpurkåpe** og trone og makt og alt; daglig har jeg det for øye – men vinner aldri over.
(Akt 2)

vloek
afgrond
sprong
purperen mantel

en twijfel

Bisp Nikolas

Ja, *det* er saken, Skule jarl, – *der* er forbannelsen som har ligget over **eders** liv. **I** vil vite hver vei åpen i nødsfall, – **I vover** ikke å bryte alle broer av og kun beholde *én* igjen, **verge** den alene, og seire eller falle *der*. **I** stiller **snarer** for

uw, u
waagt
verdedigen; strikken

eders **uvenn**, I bygger **felle** for hans fot og henger **hvasse** sverd over hans hode, I strør gift i alle fat og I har hundre **garn** ute; men vil han inn i et av dem, så vover I ikke å trekke i tråden; griper han efter giften, så **tykkes** det **jer** tryggere at han faller **for** sverd; er han ved å la seg fange om morgenen, så finner I det bedre at det skjer ved kveldstid.
(Akt 2)

vijand; vallen; scherpe

netten
lijkt; u
door het

Tijdgenoten zagen overigens in de tegenstelling tussen de twee protagonisten Ibsens projectie van de verhouding tussen zijn literaire rivaal Bjørnstjerne Bjørnson en zichzelf.

Wanneer Skule uiteindelijk toch een greep naar de totale macht zal doen loopt dat faliekant af. Dan komt hij zelf tot inzicht zoals blijkt uit wat hij tot zijn zoon Peter zegt:

Du så i meg den **himmelkârne** – *den*, som skulle gjøre den store **kongsgjerning** i landet. Se bedre på meg, du **forvillede!** **Kongspjaltene**, som jeg har pyntet meg med, de var lånte og stjalne – nu legger jeg dem av, en for en. [...] Kongstanken er Håkons, ikke min; han alene har fått den kraft av herren som kan gjøre den til sannhet. Du har trodd på en løgn; vend deg fra meg og **frels** din sjel.[...] Jeg ville være den største i landet. Gud, Gud; se jeg **ydmyker meg** for deg, og står som den ringeste av alle. [...] Det gis menn som skapt til å leve, og menn som skapt til å dø. Min vilje ville alltid dit hvor ikke Guds finger pekte for meg; derfor så jeg aldri veien klart før nu. Mitt stille **husliv** har jeg **forbrutt**, det kan jeg ikke vinne igjen; hva jeg har syndet mot Håkon, kan jeg **bøte på** ved å fri ham for en kongspålikt som måtte skille ham fra det kjæreste han eier.
(Akt 5)

door de hemel uitverkorene; koningsdaad; misleiden; de koningslompen

verlos
buig mij in ootmoed

huiselijk leven
vernietigd
goedmaken

De laatste zin is een verwijzing naar Margaretha, Skules dochter en Håkons echtgenote; de plicht waarvan sprake is een doodvonnis over Skule vellen. Daarom zal Skule het klooster Elgeseter vrijwillig verlaten en zich door zijn tegenstanders laten doden voor Håkons aankomst.

Over het stuk:

– I Kongs-Emnerne staae to Skikkelser [...] overfor hinanden som det overordnede og det underordnede Væsen [...] Hakon og Skule ere Prætendenter til samme Trone [...]den Første er Lykkens, Seirens, Rettens og Fortrøstningens Incarnation, den anden - Stykkets mesterligt sande og originale Hovedfigur - er den tapre, ærgjerrige, i indvortes Kamp og uendelig Mistillid bestedte Grubler, der maaskee har alle Evner og Adkomster til at være Konge, men mangler noget vist Usigeligt, Uhaandgribeligt, som skulde give alt det Andet dets Værd [...]Det er om den sunde Selvtillid [...] og om Selv-Mistilliden, dens nagende Orm, at det hele Drama ruller som om sin Axe. Der gives ikke Mage til den Analyse af

Mistillidens Uro og Kval, som Digteren har givet os i Skules Monologer.[...] Saavist som det nu er, at Skule er en underordnet Natur, saa umuligt er det ham at slaae sig til Ro ved denne Tanke, hans grændseløse Ærgjerrighed kan ikke taale den Forestilling, at han har en Overmand, Hakon *maa* dele Magten med ham [...] han opfordrer Hakon til at dele Riget, til at skiftes med ham om at herske, og til Tvekamp om Magten, han har sat sit Liv ind paa denne Sag. Da er det, at Hakons Svar knuser ham aldeles; dennes Tillid er ikke tom, den hviler paa en Idee, paa en Fremtidstanke.

(In Kongs-Emnere staan twee figuren, de ene superieur en de andere inferieur, tegenover elkaar. [...] Hakon en Skule maken aanspraak op dezelfde troon [...] de ene is de incarnatie van de gelukkige lotsbestemming, van de overwinning, van het recht en van de hoop, de andere – de meesterlijk echte en authentieke hoofdfiguur – is de dappere, eergierige, voortdurend met innerlijke strijd en oneindig wantrouwen worstelende piekeraar, die misschien alle talenten en rechten bezit om koning te worden, maar iets ondefinieerbaars, ongrijpbaars mist dat aan al het andere waarde zou verschaffen. [...] Het is rond het gezonde zelfvertrouwen [...] en de knagende worm van het zelfwantrouwen dat het hele stuk draait. De analyse van de door dit wantrouwen veroorzaakte onrust en de smart die de auteur in Skules monologen brengt, is onovertroffen. Maar ook al is Skule de ondergeschikte van de twee, toch is het voor hem onmogelijk zich bij die gedachte neer te leggen, zijn grenzeloze eergierigheid kan dat idee dat hij iemand heeft die boven hem staat, niet verdragen, Hakon *moet* de macht met hem delen [...] Hij maant Hakon om het rijk te delen, om om beurt koning te zijn, om een tweegevecht om de macht; die zaak betekent alles voor hem. En dan verplettert Haralds antwoord hem helemaal: diens vertrouwen is geen lege doos; het berust op een idee, op een toekomstvisie.)

De Deense literatuurcriticus Georg Brandes (1842-1927) was een tijdgenoot en vriend van Ibsen, over wie hij veel gepubliceerd heeft. Deze fragmenten komen uit zijn eerste grote stuk over Ibsen. Het werd in 1867 in het tijdschrift "Dansk Maanedsskrift" gepubliceerd. In hetzelfde artikel trekt Brandes ook een merkwaardige parallel tussen Ibsens stuk en het verhaal uit Duizend-en-één-nacht over Aladdin en Nureddin.

– The Pretenders is the most powerful history play in Norwegian literature. (Asbjørn Aarseth in "International Directory of Theatre-2")

– Politics is the biggest stage in the world and statesmen have poets to write their responses. Not Ibsen exactly, but with the same sense of drama. They have a court of advisers and loyal subjects, but in the end they stand alone. To whom should they listen? Whom should they trust? "If you want a loyal friend, get yourself a dog", advises the skald. Bill Clinton had his retriever, Buddy, when the storm was at its peak.

While voters believe that politics is about doing the best for one's country and people, Ibsen reminds us what it is really about. Power. It may begin with an idealistic idea, a heritage, a calling, but it ends in a power struggle. It is universal and unchanging. The title says it all. There are always new pretenders seeking power. It feels good to be a king.

(Marie Simonsen, politiek redactrice van de Noorse krant *Dagbladet*, over het stuk in de naar aanleiding van de 100ste verjaardag van het overlijden van Henrik Ibsen door het

Cultuurhistorisch Museum en het Ibsenmuseum (met sponsoring van het Noorse Ministerie van Buitenlandse Zaken) georganiseerde rondreizende Engelstalige expositie.)

Opmerking: De Nederlandstalige fragmenten uit Kongs-emnerne zijn ontleend aan de vertaling van Marg. Meyboom in De Wereldbibliotheek, uitgeverij Maatschappij voor Goede en Goedkoope Lectuur, z.d. De spelling werd gemoderniseerd.